

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Második félév. Kolozsvár, Julius 11kén, 1839.

2. szám.

Tartalom: Római utak maradványai Erdélyben; (N. N.) 9. l. Erdélyi könyvsajtók munkálatai ismertetése folytatás; III. Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens. Herausgegeben durch G. Joseph Kemény, Mitglied der ungarischen Gelehrten-Gesellschaft. I. Band. Klausenburg, Verlag von J. Tilsch und Sohn Buchhändler 1839. 8. 382. l. (Ára füzve 2 fr. 24 kr. ezüst pénzben.) (Nagyajtai Kovács István) 10. l. Az ellagított szultánnő (000) 14. l. Róssini halálús lett, (13) 16. l. Hölgyek' literaturai társulata Jassyban (000) 16. l.

Római utak' maradványai Erdélyben.

Elfoglalván K. sz. után 105dik évben Közép Dáciát, vagy a' mai Erdélyt Trajanus római főparancsnok; különféle emlékeit állítá a' római hatalmas oriási szellemnek és iparnak az elfoglalt tartományban. Elmellőzve most egyéb római emlékeket: szölok csupán az úgy nevezett trajanusi útakról.

Zarmizegætusától, vagy a' Trajanus által Ulpia Trajana nevet váltott fővárostól Vaskapun belől Hátzeg' vidékén két felé eredett a' római rakott út; egyik ága Vaskapun által Oláhországba ment a' Duna-hidig, mellynek Orsovánál ma is látszanak némi maradványai a' Duna' két partjain; a' másik ág Apulum, vagy a' mai Károly Fejérvár felé vonúlt a' Sztrigy' völgyén le, egészen négyszegű faragott kövekből rakatva, úgy mindazonáltal, hogy több helyeken bizonyos távolságra megszakadottnak látszik; az idő' vas foga néhol annyira megemésztette az erős mivet, hogy ma csak darabos romladékit lehet kijelelni. Apulumtól kezdve folyvást vonúlt Tordáig, vagy akkor úgy nevezett Salinaeig, által Tövisen és Enyeden; ezt Annius' utjának, vagy római nyelven Via anniának hívták: Anniusról, ki annak építésére felügyelt, kitől Enyed is mai nevét nyerni mondatik.

Salinaetól újra két ág indult ki: egyik

Kolozsvár felé, melly a' mai ország úttól jobbkézre a' pusztá csáni és rődi hegy-érczekeken ment által, és a' feleki hegyet megkerülte. Az „Ansichten von Siebenbürgen“ írójá állítja; mi szerint rómaiak' korában a' Felek, Túr és Peterd közti mély völgy vizek alatt fekütt, és így azon hegyekkel környezett öböl tó volt volna, melly később a' Tordahasadékön vett magának kifolyást, azon hasadékot a' természet kezdvén el, de emberi ipar vivén tökélyre; azonban erre nézve az én véleményem az, hogy a' Tordahasadék rómaiak' sőt dákok' idejében is létezett, és az hajdoni ős korban magától a' természettől alakítatott; ezt mutatja a' tordahasadéki egyenes, merevény, szilárd szirtgerincz, mellynek hajdoni földingás által kellett ketté szakasztatnia, melly szakadásnak nyilvános jeleit tüntetik ki az egymással szemben álló sziklafogak és horpadások; s a' nyílás nem csak az azon által folyó patak' színéig tart, hanem azon alól is mélyen bé a' föld' gyomrába, melly azonban kövekkel és fővénnyel bészíneltetett. Mester kéz' nyomai ezen nagy hasadékban nem tűnnek szembe; nem is levén annak közbe jövése szükséges a' vizek' szabadítására. Mutatják tövábbá a' túri és peterdi halmok és oldalak; úgy túl a' Mészkö és Várfalva felé forduló víz-ágy, mi szerint azokat nagyobb vizeknek kellett mosni és völgyekké tenni, mint a' feldugúlva lehetett tó; kétségkívül tehát ezen nyilat' eredete az özönvíz' korára eshetik. A'

túri szirthasadékban, mellyen hasonlólag egy patak — a' Felekről jövő — omlik által, lát-
szanak emberi kezek' művei; de innen a' rómaiak hordottak köveket Salinae vára' építésére; millyen vágott kövek ma is mind azon hasadé-
kban mind a' szindi határon találatnak. Térjünk vissza a' római utakra.

A' Kolozsvár felé ment út a' Szamos' terén levonúlt Dézsnek, 's onnan tovább Magyarországra; mellynek azonban igen kevés maradványai láttatnak némelly faluk' határain; az idő ezt is elsorvasztotta.

Salinaetól a' másikág M. Vásárhely felé vette menetelét; ennek nyomai ez előtt több évekkel Radnót', Csapó', Ugra', Nyárádtó' határain látszottak; ma több változaton menvén által nem is tűnnek szembe: miután tudniillik az országutak ezen részeken is tölteni 's néhol kirakatni kezdettek. Ezen út felhatott Görgény felé.

Nyárádtóról egy ág a' Nyárad mellett felvonúlt egész Mikházáig. Ha nem csalódom, Erdélyben a' római utaknak sehol természetb maradványai nem látszanak mint ezen ágnak. Süketfalvától kezdve szintén a' szeredai, jobbagyfalvi, csík szentmártoni, búzaházi és mikházi határokon túl a' Nyáradon bámúlva szemlélni ezen egyébiránt már keskeny, de néhol szinte félölnyi magas, tömött nagy kövekkel rakott, de kimosott, kopár és ma már járatlan út. Magam jártam ezen úton Mikháza és Demjénháza általellenében, 's megvallom: a' római orjási tervek' és művek' emlékével telve nem érzetem fáradságomat, ámbár hosszadalmason gyalogoltam rajta. A' köznép ördög' utjának nevezi.

Mikházánál kellett lenni római gyarmatnak; de neve nem tudatik. Sem régi sem újabb i-
róink nem említik, kétségkívül illy félre vo-
nult helyen kevésszer, vagy soha sem fordul-
ván meg. Ezen gyarmati várkövekből építetett

később a' mikházi zárda' épülete; bámúlva ér-
tém egy tisztelendő atyától, mi szerint római feliratos kövek még nem találtattak a' romok közt. A' római utak egyébiránt váraktól indultak és vá-
rakig terjedtek; közben feles ör-állványok (vi-
giliák) voltak azok' őrzéseire, mellyeknek nyil-
vános helyeit látjuk a' Maros', Aranyos', és Sza-
mos' térein, hol sok helyeken tűnnek fel római felhagyott sáncz vagy földvárak' nyomai. Időnk-
ben ezen utak vagy jobbakká tétettek elkopott állapotjokból, vagy más helyre alapítatván az út, félbe hagyattak; régi alakjokat csak kevés helyeken mutatják.

N. N.

Erdélyi könyvsajtók' munkála- tai' ismertetése.

Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens. Herausgegeben durch G. Joseph Kemény. Mitglied der ungarischen Gelehrten-Gesellschaft. I. Band. Klausenburg, Verlag von J. Tilsch und Sohn Buchhändler 1839 8. 382 l. (Ara füzve 2 f. 24 kr. ezüst pénzben.)

(Folytatás.)

VI.

Eigentliche Beschreibung, wie, und was massen der Báthori Gábor in die Hermanstadt kommen, und geplündert. Item was er in der Wallachey ausgericht und wie er bis in seinen Tod gelebt. 1610 — 1631. (Tulajdonképpeni leírása annak, hogy és mi módon jött bé Báthori Gábor Szeben' városába, 's rabolta ki azt. Ismét, mit mívelt Oláhországban, és miként élt haláláig. 1630 — 1631).

Báthori Gábor 1608ban martiusban választott fejdelemmé; 1610-ben december' 10ikén

ment Szebenbe, azt lakhelyéül elfoglaló czéllal. Jelen historiai emléknék tehát, czíme szerint; az 1610ik évi december' 18ik napján kellene kezdődnie — a' minthogy azon is kezdődik; és 1615dik esztendei october' 27ik napján végződnie, mellyen tudniillik megöletett; de kiterjed egész 1631 novemberé' 15ikéig; azonban nagy házagokkal. 1616ról, például, 1619re, ez évről 1629-re megy által. Úgy látszik, e' darabot két személy írta: egyik a' Báthori' haláláig, másik a' többit. Kik voltak az írók? nem tudatik.

VII.

Diarium dessen in dem Herren ruhenden N. V. W. W. Herrn Johannes Lutsch, vormahls gewesenem treuen Königs-Richter unserer Haupt- Hermanstadt, so auss seine eigene Manuscriptis von Worten zu Worten herauss-gezogen. 1607—1661. — (Az urban nyugó jeles és igen bölcs (namhaft und wohlweise) Lutsch János uramnak, hajdan a' mi fő Szebenvárosunk' hűséges királybirójának Naplója, melly az ő tulajdon kézírataiból szóról szóra vonatott ki. 1607—1661).

Lutsch 1607-ben aprilis' 28ikán születvén, szebeni szülői által nagy gonddal neveltetett, előbb itthon Szebenben, Fejérváratt, és — a' magyar nyelvért — Kolozsváratt; később külföldön, nevezetesen a' straszburgi, marburgi egyetemeknél. 1628-ban haza jött, 's a' szülő városa', nemzete' keblében létező polgári hivatalok' fokain rendre keresztül menvén, végre azok' legfelsőbbikére jutott. 1658-ban szebeni királybíró, szász nemzet' ispánya, II. Rákóczi György' tanácsosa volt 's egyike a' kétségbeeséssel küzdő haza által Köprili Mohammed török fővezérhez küldött követeknek.

Miután tudniillik II. Rákóczi György szerencsétlen kimenetelű lengyelországi táborozásából vissza jött; helyébe a' fényes Porta más fej-

delmet parancsolt választatni: mert engedelme nélkül; és vele barátságos viszonyban élő nemzet ellen hadakozott. Rhédei Ferencz emeltetéek fejdelemségre; míg Rákóczi a' haragvó Portát maga iránt megengesztelhetné; azonban ehhez alapos remény nem igen lehetvén, Rákóczi Rhédeit a' fejedelmi székéből kevés idő múlva erőszakoson kiléptette, 's maga ismét elfoglalta. Ezért a' Porta még dühösebben felbosszankodván, készült példáson megbüntetni az engedetlen Erdélyt és daczoló Rákóczit. Mohammedgirai krimi tatár khán 200,000 tatárral keletről, Kanaan budai helytartó basa maga sergével nyugotról, Köprili nagy vezér roppant nagy hadával Drinápolyból kiindulva délről közelgetének, 's mindnyájon a' parányi Erdély ellen, mellynek a' mi hadereje volt is, azt a' Rákóczi' oktalán lengyelországi táborozása múlt évben felémésztette vala. A' tatárok Brassó' vidékére már bé is ütöttek; a' Barcaságon raboltak, égettek. Rákóczi minden veszedelmet eltávoztathata, lemondva a' fejdelemségről, mellyet úgy sem leheté többé birnia; de ő inkább akará romladdékká válni a' hazát, mint ajkain kiejteni a' lemondást; 's védelem nélkül hagyván Erdélyt, a' magyarországi részekre vonúlt. Itthon az ország' némelly rendei augustus' 18ik napján — 1658ban — Nagy Sinken részszerinti gyűlést tartottak; és a' nagy vezér' megengesztelése, honjok' utolsó veszélytől megmentése végett Lutschot, Barcsai Ákos országos elnökkel és Daniel Ferencz udvarhelyszéki fő királybíróval együtt követnek választották. Lutsch a' követséget, ámbár veszedelmesnek látszott, felvállalta, 's említett társaival september' 4ikén a' nagyvezér' Jenőnél tanyázó táborába megérkezett. Itt Köprili végre megengesztelődött, de drága árért. Erdélytől — a' nagyobb és gyönyörűbb részeiben tatárok', kozákok' 's több e' félék' dúlongásai miatt immár hamvában fekvőtől — szultánja' költségei' fedezéséül 50,000 tallért kívánt,

parancsolt; eddig 15,000 aranyból állott évenkénti adóját, 40,000 aranyra emelte, 's egyebet elhallgatva, legfőbb szabadsága' megtapadásával Barcsai Ákost, Rákóczi helyett, önkényéből fejdelemmé tette.

Azonban míg ő az erdélyi ügyekkel foglalatoskodott; Ázsiában Abasza Haszán „a' minden forrongások' kovásza“ rémitő lázadást támasztott ellene, 's nagy vezérségéből letétetését kívánta a' szultántól. Ez szilárdul állott nagyvezére mellett, 's vissza parancsolta a' lázadók' lecsendesítésére.

Köprili Mohammed Jenőtől Drinápoly felé megindulván; Barcsai fejdelmet vissza bocsátá Erdélybe; ennek rendben tartására Kenaan budai, Arszlán silistriai basákat hagyá; Lutschot pedig mint kezest magával vivé, és Lutsch Erdélyt többé — nem látá. Ő october' 22dikén 1658-ban Konstantinápolyba ért, 's ott november' 17ikén 1661-ben meghalt.

Naplója, melyből a' kivonatot fia, szebeni tanácsos Lutsch János készítette, az 1607ik évi aprilis' 28ik napján kezdődik, 's 1661nek júliusa' 28ikán végződik. Első része 1652-ig csak az ő magános élete' folyamáról értesít; az utolsó nagyobb részint török birodalombani útjairól, ottani helységek' minőségéről, török szokásokról, történetekről; de ezek' érthetése végett szükséges tudni az akkori török historiát. Lutsch' jegyzetei példának okáért Abasza Haszán' és Deli Huszein' tragicus haláláról előtünk csak úgy világosak, ha máshonnan már olvastuk, hogy az ázsiai lázongók ellen fővezérül rendelt Murtesza basa 1659-ben a' halebi véres vacsora' alkalmával Abaszát, pártján volt 50 basákkal és bégekkel együtt, orozva meggyilkoltatta, 's fejeiket kitöltve Konstantinápolyba küldötte; a' szép, a' hős és hű, népség, katonaság szerette rumilii helytartó basát, Deli Huszeint pedig Köprili azért ölette meg, mert a' nagy vezérséget tőle féltette.

Visszatérek most a' Napló' középső részére, melly alatt 1658ik évi júliusi, augustusi és szeptemberi tartalmát, vagy az országos követtség' historiáját értem. Ez teszi a' Napló' érdemét. Ez historiánknak nevezetes hézagát pótolja ki, 's annak 1658ik évbéli lapjairól olyan homályt oszlat el, melly már már eloszlatatlannak látszék.

Ki nem tudja, mikép' Erdély fő szabadságának fejdelme' szabad választhatását tartotta hajdon? És Barcsait fejdelemmé nem Erdély választá, hanem Köprili tevé. A' fő szabadságot hát meg vala rontva; de ki rontá meg? Egyedül Köprili, vagy talán Barcsai is? — „Ez félelemből vállala fejdelemséget“, mondák némellyek. — „Éppen nem; sőt kérve kérte, 's megvesztegetés által nyerte meg Köprilitől“, erősíték mások; 's ezek szólának-e vagy amazok igazat, maga Bethlen János is eldöntetlen hagyá Commentariusaiiban, noha tőle, mint Barcsai' egykorujától, az igazság' felfejtését leginkább leheté várni. Új állítással lépék fel korunkban Hammer; szerinte Barcsai Erdély' rendének igen igen sürgető siránkozására neveztetett ki fejdelemnek; de ezt nem szükség czáfolgatni; czáfolata már Bethlen' Commentariusaiiban megtaláltatik.

Mi Bethlentől fogva le Hammerig homályban vala, az a' Lutsch' Naplójából felvilágosúl. Lutsch azt írja: ők Déváról Jenő felé még el sem indultak volt, mikor a' nagy vezér jelentette Barcsainak, hogy a' fejdelemséget nékie akarja adni. Szeptember' 8ikán saját sátorában a' Lutsch' és Daniel' jelenlétében valósággal ajánlotta is nékie azt; de Barcsai nem fogadta el, mondván: „Ő nem azért jött volna ő nagyságához, hanem szegény hazánknak megmaradást szerezni.“ Erre a' nagy vezér azt felelé: „Ez (a' fejdelemség' elfogadása) arra az eszköz, 's ha te azt el nem fogadod, ők (az erdélyiek) örökre átkozni fognak tégedet.“ És Barcsai még

sem fogadá el ekkor: Kell-e világosabb bizonyosság, hogy ő nem kérve kérte, hanem kénytelenségből vállalta fel később a' fejdelemséget, valamint kénytelenségből ígérte meg az 50,000 tallért, és 40,000 aranyat is? Ezekben nem fog többé kételkedni, ki a' Lutsch' Naplóját olvasa, 's Köprili' characterét ismeri.

VIII.

Referat, was bey meiner M. Johannis Zabani Expedition merkwürdiges passiert, und vorgegangen. 1692 — 1693. — (Előadás v. Tudósítás arról, mi nevezetes történt az én — Zabanius János M. — követségem' alkalmával. 1692 — 1693).

Zabanius János, magyarországi származatú: szebeni pász Zabanius' Izsák' fia, Eperjesen született. Előbb pápságra szánta magát 's ezen célból Tübingában kitünve tanult; 1688ban a' philosophiából „magister“ rangot nyert. Az egyházi pályáról majd polgárra lépett által; 1690ben szebeni, egyszersmind szász nemzeti jegyző, 1695ben szebenszéki bíró 's néhány hét múlva polgármester lett; 1698ban kormánytanácsosságra, 's harteneki Szász János névvel (Sachs von Hartenek) római szent birodalombeli lovagrangra emeltetett; 1700ban szebeni király bírónak, szász nemzet' ispányává tétetett. Eddigi rendkívüli szerencséje, nem sokára rendkívüli szerencsétlenséggé változott által. 1703ban többféle vétkekkel vádoltatván: csigáztatásra, lófarkon meghurcoltatásra, kerékkel megtöretésre ítéltetett. A' borzasztó ítélet, magas hivatalai' tekintetéből, fővételre szelidítetett. Mind pere, mind kivégeztetése alatt bűnbánó, 's egyszersmind mindenek' bámulatát magára vonó hősi lélekkel viselte magát. Halálra tulajdon öreg atyja — akkori szebeni pász — készítette el; ő maga tömlöczében verseket irt e' gyászos alkalomra, 's midőn a' szebeni tanácsháztól a'

piacra fővételre vitetett, a' maga irta halotti éneket másokkal együtt maga is énekelte: Feje hóhér által 1703ban december 5dik napján ütettet el.

Zabanius, vagy mint a' korabeli magyarok később közönségesen nevezték Szász János, ideiglenes szerencsését a' polgári pályán 1692ben és 1693ban alapította vala meg, Bécsbe küldetése' alkalmával.

Egyenetlenségek forgának fenn akkor az erdélyi különböző nemzetek és vallásuak között; a' szászok magyarokkal, székelyekkel, a' r. catholicusok ev. reformatusokkal, lutheranusokkal, unitariusokkal visszázkodtak. Ezt látván I. Leopold, 1691beli diplomájában azon utasítást adta: törekedjenek az illető felek egyenetlenségeiket, megerősítés végett eleibe terjesztendő haratságos egyezés által eligazítani; mi' ha nem sikerülend, előbb kihallgatván őket, ügyeiket maga fogja igazsággal öszvehangzólag eldönteni. E' fejedelmi utasítás' következtében a' szász nemzet a' magyarral és székelylyel kötött is két rendbeli accordát; de a' rom. catholicusok egyik, ev. reformatusok, lutheranusok és unitariusok a' másik részről nem tudták megegyezni; ez és több más ügyek' eligazításának, valamint amaz accordák' megerősítésének kieszközlésére, tehát az ország' rendei 1692ben Alvinczi Péter ítélő mestert Leopoldhoz Bécsbe küldötték. Catholicusok, reformatusok, unitariusokra nézve vallásos érdekeik voltak a' főbbek; innen azok' védelmére a' catholicusok magok közül Baranyai Gergelyt, az unitariusok saját felekezetökből Dálnoki Jánost, később Horváth Ferenczet bocsátották fel Bécsbe; a' reformatusok' képviselője maga Alvinczi levén mint reformatus. A' szász nemzet egyedül saját nemzeti érdekeire függesztette figyelmét. Ohajtotta ugyan megerősíteni az emlegetett accordákat; de többet is akart Bécsben megnyerni, mint a'

mennyi azokban foglaltatik, 's e' végre önkéből Zabaniust választotta ki.

Zabanius — utasítványul 18 pont alá szorított szász nemzeti sérelmet és kérelmet kapván — 1692ben augusztus' 1. napján kiindult Szebenből; 5dikán Tordánál találkozott cancellarius Bethlen Miklóssal, 's vele együtt más nap Bonczidára ment az ország' kormányzójához Bánfi Györgyhez; ettől augusztus' 6dikán búcsut vett; 11dikén Eperjesre jutott Alvinczihoz, ki ott a' felséghez és ministerekhez beadandó emlékiratok' kidolgozásával foglalatzkodott; mi után azok készen álltak, együtt utaztak tovább Pozsonyig; onnan Zabanius egyedül előre sietvén, augusztus' 25dikén Bécsbe megérkezett, 's folyvást ott mulatott 1693ban is június' utolsó feléig.

Hol járt és mikben forgott, miket cselekedett és hallott mint nemzete' küldöttje — 1692ben történt kineveztetésétől fogva egészen 1693 júniusá' 20dik napjáig, mellyen Kollonics kardinál a' császár' kegyelem-lánczát Bécsben melyére függesztette? — napló alakban körülállásoson, ügyesen leírta; itthon küldöinek beadta, 's ez az, mi „Előadás“ — Referat — czimmel a' Fundgruben' lapjain VIII dik szám alatt nyújtatik.

Érdekes Zabanius' ezen Előadása; mert beőle kiviláglík nem csak az, miket tartott a' szász nemzet az 1692dik és 1693dik évi nevezetes korszakban sérelmeinek, hanem az is, mit nyert meg akkor, és a' miket megnyert, miért nem nyerte meg; de érdekességét egy más oldalról is tekintetnem kell.

Zabanius Dálnokival együtt Bonczidán a' hazai kormány' nevében Alvinczi' követtársává rendeltetett vala; ennél fogva ő Bécsben nem csak úgy jelent meg, mint szász nemzeti, hanem úgy is, mint országos követ, noha nemzeti utasítványainak némelly pontjai merőben ellentettek az Alvinczinak országoson adott utasít-

ványokkal; innén Alvinczi és Zabanius — mint néha különböző, sőt egymással ellenkező érdekek' képviselői — nem mindenhol jelentek meg együtt 's munkálódtak egy célra; de Zabanius figyelemmel tartotta Alvinczit akkor is, mikor ez külön lépéseket tett, 's így az ő Előadása az Alvinczi' országos követségének is naplója, 's a' Szász Károly úr által kiadatott „Sylloge“ negyedik, ötödik szakaszának felvilágosító historiája.

(Vége legközelebről.)

Nagyajtai Kovács István.

Az elhagyott szultánnó.

182* ik évben néhány napig mulaték N-ben, 's meglátogattam az ottani örültek' házát. Az emberi szenvedés' 's emberi gyarlóság' busító nézőjátéka, mellyet ott láték, szomoruvá 's elszórtta tőn engemet, és kedvtelenül kísérem vezetőmet keresztül a' teremén, hol kalitkákban a' legveszedelmesb és gyógyíthatatlanoknak nyilatkoztatott örültek léteztek; ekkor pillantatom akaratlanul egy kalitkára esék, melly különösen felékítve 's tarka ruhadarabokkal felcizfrázva vala, mellyek redőkben csinosan és ügyesen feltűzve, a' vasrudak körül függöttek.

Kíváncsilag lépém közelebb a' kalitkához, 's benne egy fiatal hölgyet pillanték meg, gondatlanul néhány párnákon heverőt; ritkán láték szabályosabb szépségű arcot, ritkán nemesebb és jelentőbb arcvonásokat. Sokáig állék a' kalitka előtt, illy ritka szépség' nézésébe elsűlyedve. Vezetőm magamra hagyott volt, hogy egy örültet lecsendesítsen, ki kalitkájá' rúdjaít dühöngve megrázá; midőn visszatérem, én mozdulatlanul még mind a' fiatal örültet nézem. Az a' mély szomorúság, melly egész lényéből kilátszék, rokonérzésemet iránta nagy mértékben felkölté.

„Ön Szulejmát vizsgálja,“ szóla hozzám sziveskedő vezetóm; „vegye le kalapját, mert ő dühösségbe jőne, ha látná hogy valaki fedett fővel közelít hozzája. Szulejma fiatal léány, előkelő családból; a' sok regények' 's különösen az „Ezer és egy éjszaka“ olvasása megzavarta fejét. Azt hiszi, kegy-szultánnő volt, és most úráról és mesterétől eltaszítatott; de ha tetszik Önnek, szólhatunk vele.“

Bélépénk a' kalitkába; vezetóm tisztelettel közeledék a' szultánnőhöz, keresztbe veté karjait, 's mélyen meghajlék előtte; én is úgy cselekvém.

„Parancsol valamit Magasságod szolgálói' legcsekélyebbikének?“ kérdé őt.

Csendesen felénk fordula, komor pillantattal megnéze, 's bús mosolylyal nem-et jelentve rázá fejét.

„Miért szól illy mély busongás Magasságod' fenséges arczulatából?“ kérdém őtet.

Figyelmesen néze meg engemet. „Ti nem tudjátok azt,“ szóla aztán hozzánk, „ah! szomorú történet az. Én fiatal és szép valék, szépségem meghatá A d h e m a r t kalifát, szerályába veve engemet és nem sokára kegy-szultánnője levék. Szeretém A d h e m a r t mint egy istent, 's úgy hívék benne mint Mohammedben. Mikor rá tekintettem remegtem, szívem hatalmas ütésekkel dobogott, és térdeim alattam öszveroskadoztak. Sirtam boldogságomon. Mikor ő velem beszélt, szava nékem olly kedvesen hangzott, mint amaz égi zene' hangja, mellyet ember csak álmaiban hall. Tőle távol szomorú valék, de mihelyt megjelent, legott örömmel és részegítő kéjjel telék el lelkem. Meddig élvezém e' boldogságot . . . nem tudom . . . a' nélkül éltem, hogy az idő' haladása eszembe jutott volna. . . .“

„Egy nap, átkozott legyen e' nap, kimenék . . . nem jó kedvvel tevém azt, én és öreg szolgálóm K a j r ó' egyik legszebb utcáján vo-

nulánk el; ott fátyolomon keresztül egy kelmét pillanték meg, drágabecsüt, millyent még soha sem láttam volt; a' szövet' szépsége, a' színek' ragyogása, a' munka' gazdagsága kedvet gerjesztének bennem azt birni.“

„Béléptem az árus' boltjába 's kérém őt, hozza kelméjét hozzám a' palotába.“

„Szultánnő,“ szólt ekkor ama' férfi, „a' kelme tiéd leend, de egy feltétel alatt.“

„Melly alatt? kiálték fel, készen levén minden áldozatra, hogy a' pompás szövetet bírassam.“

„Ha megengeded nékem, hogy ajkaim arczod' liliomin pihenjenek.“

„Ijedve léptem vissza, a' férfi' vakmerőségén bámultomban, örültnek tartám őt, 's parancsolám szolgálómnak, vegye magához a' kelmét. Akkor megragadá azt az árus, tüzes szénnel tele medencze felébe tartá, 's azzal fenyegetőzék, hogy a' kelmét elégeti, ha erővel akarom elvételni, 's kívánatára nem hajlok.“

„Az árus észrevevé határozatlanságomat, halkal és zavarodva sугá nekem: „Szultánnő, e' házár megett egy ferdő terem van, ott senki sem láthat meg minket.“

„Remegve követtem őt, fátyolom alól láttam volt, fiatal és szép vala . . . ámultomban azt hittem, senki sem tudandja meg.“

„Felemelem fátyolomat. Ekkor ő rám rohan, és fogai irgalmatlanul öszve marczongolják arczomat.“

„Visszatérek a' palotába. A' kalifa kívánt engemet, megjelentek előtte. Töstént szikrázni kezdének szemei, tekintete iszonyatos lesz. Rémitő hangon kérdi tőlem, honnan rajtam e' harapás? Midőn szavait hallottam, úgy tetszett, mintha meg kellene halnom, még is bátorságot vevék magamnak, szépségemre számolék 's a' szultán' irántami szerelmére. Megvallám nékie hibámat. . . . Ő kirántá övedzőjéből habos aczélát . . . én lábaihoz borulék, könyörgék né-

kie . . . könnyeim, kétségbeesésem, bankodásom meghatották őt, 's messze hajtá el fegyverét, mellynek rám halált kell vala hoznia; az után hivatá Dasiát, ki kegyében utánam magasabban állott. . . . Ama' nap óta az én uram érette elhagyott engemet . . . én az ő kegyét elvesztettem, 's ha rövid idő alatt nekem még nem bocsátand, úgy igen is jól érzem, nem sokára meg fogok halni. Tőle eltávolítva élni fellebbezést büntetés. Ha ti szerettek, tudni fogjátok, hogy az elválás szerelemre nézve az, mi szél a' lángra nézve; szél eloltja a' lángot, melly csak gyengén ég, de még nagyobbra gerjeszti azt, melly már fenlobog.

Az örült visszahanyatlék párnájira 's könnyei szét patakzának halvány arczáin.

ooo.

Rossini halárus lett.

A' milanoi ujságnak egy bolognai levelezője majus' 25dikéről ezeket írja: „Rossini a' világszerte hírvilt hangszerző a' költészet' 's hangászat' hiuskodásaiba bele unván, értebb korában anyagiasabb szemlélődésekbe merült. Ő most halárus Bolognában, és egy kereskedési czikk, miről ő soha sem álmodott, roppant jövedelmet hajt neki. Semiramis, Othello, Tell, Tancred' 's a' t. dicskoszorus szerzőjének volt fentartva azon sors, hogy mi után a' világot szelleme' kelleműs termékeivel elhájolta, Bologna' városának naponként friss tengeri halakkal szolgáljon. Mi után Rossini, ki négy szemköztt mondva, nyalánkabb a' legkényesebb gyermeknél, észre vette, hogy a' bolognai piac friss hal' dolgában nagy szükségét szenved, meghatározta ezen szükségén segíteni, és azzal saját hasznára kereskedést kez-

deni. Ezen okból saját laka körül, különböző idomu' 's nagyságu fasátorokat építtetett, mellyeket biztos halárusoknak bérbé bocsátott, kiket aztán ő kisebb nagyobb pénzsummákkal segíteni szokott. Nincs valami furcsább, mint mikor a' világ hírvű férfit egy szép vásárnapon a' piacon alá 's fel sétálgat, biztosaival beszélget, alkudozik, egyiknél kezét szorít, másiknak vállait lapogatja, harmadikat bátorítja, 's vevőt és árust azon bájtéljes mosolylyal üdvezel, melly neki a' természettől sajátja, 's a' mellyet ő bár mi nemű foglalatosság, 's állapotban változtatlanul megtartand. Valljon Horatiusnak ama' mondatát: „desinit in piscem mulier formosa superne“ nem méltán alkalmazhatnók-e a' Rossini musájára?

13.

Hölgyek' literaturai társulata Jassyban.

Jassyban — Moldva' fő városában — fiatal hölgyekből egy társaság alakult, kik az európai literatura' minden jobb termékeit a' moldvai nyelvre le akarják fordítani. Nagy buzgósággal fogtak e' terhes vállalathoz, 's egyet 's mászt már szerencsésen végre hajtottak. Scott Walter öt regénye, lord Byron' meglehetősen számu művei, Göthe' Faustja, Sand' minden regényei, Lamartine' utazási emlékei, Delavigne' régiek' oskolája, az ördög' memoirejai Soulié-től, két szomorú játék Korshnewsky Józseftől, 's néhány más könyvek már lefordítottak és részint ki is nyomattak. A' hospodár, herczeg Sturdza, ki a' literaturának nagy barátja, a' szép társulatot egész erejéből gyámolította. Azon fordítónők, kik nyelv' hibátlansága 's stylus' szépsége által tüntetik ki magokat, jutalmul arany és ezüst emlékpénzeket kapnak. Mivel a' hölgyek izlésnek és nemzeti literaturának mindenhol legjobb előmozdítóji, a' moldvai literatura kétségkívül nem sokára felviruland.

ooo.